به بهانه انتشار کتاب «تاریخ هنر نو» نوشته جاناتان هریس

جست‌وجوی صدایی تازه در جایی بیرون

رضا باقرزاده‌مقدم

جاناتان هریس، نویسنده انگلیسی، متولد ۱۹۶۰، اکنون مدیر مرکز پژوهش هنرکده وینچستر است. او افزون بر تدریس در دانشگاه‌های انگلستان و استرالیا، کلاس‌هایی نیز در اروپا و آمریکا و چین برگزار کرده و صاحب ۱۹ کتاب و مقاله‌های فراوان است. «پیکاسو و سیاست بازنمایی» (نشر دانشگاه لیورپول، ۲۰۱۳) و «جهانی‌سازهای آرمان‌گرا: هنرمندان انقلاب جهانی ۲۰۰۷-۱۹۱۹ (بلک‌ول، ۲۰۱۳) جدیدترین نوشته‌هایش است. اخیرا کتاب «تاریخ هنر نو» به تألیف او و ترجمه منیژه نجم‌عراقی، در ۴۸۰ صفحه، توسط نشر کلاغ منتشر شده است.

«تاریخ هنر نو» نه کتابی است شبیه بسیاری از کتاب‌های معمول تاریخ هنر که با میانجی «آغاز»، حرف‌شان را از یک دوره مشخص یا یک تمدن به‌خصوص شروع می‌کنند و پس از گذر نوبت‌به‌نوبت دوره‌های مختلف تاریخی و بررسی جنبش‌ها و مکاتب بسیار در آن میان، سرانجام در جایی پایان می‌یابند و نه آن‌گونه که از عنوانش به ذهن متبادر می‌شود، بحثش صرفا مربوط به هنر نو است، بلکه بیشتر سعی دارد تا از خلال رویکردی بیشتر جامعه‌شناختی، نگاهی نو به تاریخ هنر یا سرگذشت رشته تاریخ هنر داشته باشد.

تصور ابتدایی مؤلف کتاب، در زمان نگارش آن، یعنی کمی پیش‌تر از سپتامبر ۲۰۰۱، چنان‌که خود می‌گوید، ارائه روایتی برآمده از زمانه هم‌پیوندی سیاست‌های رادیکال مارکسیستی، فمینیستی و ضداستعماری دهه‌های ۶۰ تا ۹۰ - در دوره‌ای که دیگر آشکارا به پایان رسیده بودند - و امید به برانگیختن جوان‌ترها به قصد تحول اجتماعی بنیادین بوده است و هر چند سپتامبر ۲۰۰۱، نقطه عزیمتی برای ورود او به مسائل «جهانی‌شدن» و «هنر معاصر» است، اما حتی پس از آن، چارچوب فکری‌اش چندان تغییری نمی‌کند و ازاین‌رو، به‌گونه‌ای تقریبا مشابه می‌توان تکیه او بر همین مسائل را در «تاریخ هنر نو» هم مشاهده کرد. سد او در این راه، تبیین ناسازگای‌هایی است که این‌دست مقوله‌ها پیش‌رویش می‌گذارند:

الف) «جهانی‌شدن» در یک‌سو و «هنر معاصر» در سوی دیگر، با این امکان که دومی را متمایز یا حتی مستقل از هر تصوری بدانیم که از جهانی شدن وجود دارد؛ ب) «هنر جهانی‌شده»، مجموعه‌ای از شیوه‌های بنیادی که به‌واسطه فرایندها و سودهای اقتصادی و اجتماعی بیرون، دگرگون شده‌اند، تأثیر گذاشته‌اند و حتی تباه شده‌اند، اما بی‌تردید به اثبات رسیده‌اند؛ ج) «دنیای هنر جهانی» به معنای تبلور پیکره جهانی‌شده سیاست در قالب فرم، با این پیش‌فرض که گونه‌ای پایداری به‌دست آمده و این موجودیت از سویی به گفتمانی مستقل و واقعی دست یافته است، اما از سویی دیگر، همچنان تجسم یا مبارزه طبقاتی‌ای بوده است که رشد اجتماعی نولیبرال سرمایه‌داری پسین را به‌پیش می‌برد.

او در ادامه سعی دارد گونه‌ای رابطه انتقادی دوسویه از هر دو جنبه امکان و انکار با این موارد داشته باشد و خواننده را به اندیشیدن در مورد آزمون‌های تازه دنیای جهانی‌شده هنر، ترغیب کند: «در مورد دوسالانه‌ها و نمایشگاه‌های هنر؛ دوره‌گردی‌های هنرمندان و منتقدان از این قاره به آن قاره؛ موازنه‌های فرهنگی غرب-شرق در دوران جنگ‌سرد، فرایندهای استعمار و ترجمه؛ مخالفت و مبارزه با جهانی‌سازی؛ سربرآوردن هنر و

تاریخ هنر نو
جاناتان هریس
ترجمه: منیژه نجم‌عراقی
ناشر: کلاغ
چاپ اول: ۱۳۹۴
قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

هریس می‌کوشد پیش از هر چیز به عملکرد پیوسته و گسترده ایدئولوژی‌های الگوهای ویژه جهانی‌شدن بیندیشد، با معنای «توسعه» درافتد و در آغاز، نسبتش را با آن روشن کند واژه‌ای که به تعبیر او دولت‌های دموکراتیک سرمایه‌داری غرب در دهه ۵۰، با بالاگرفتن جنگ‌سرد، به معنای فرایندی ضروری و قطعا بی‌همتا رواجش دادند

اقتصادهای آسیایی؛ نقش هنر و فرهنگ در نمایش جهانی و ویژگی‌های جنسیتی کار در هنر و در تقسیم نولیبرالی روش‌های تولید و مصرف در سراسر جهان». پس هریس می‌کوشد پیش از هر چیز به عملکرد پیوسته و گسترده ایدئولوژی‌های الگوهای ویژه جهانی‌شدن بیندیشد، با معنای «توسعه» درافتد و در آغاز، نسبتش را با آن روشن کند؛ واژه‌ای که به تعبیر او دولت‌های دموکراتیک سرمایه‌داری غرب در دهه ۵۰، با بالاگرفتن جنگ‌سرد، به معنای فرایندی ضروری و قطعا بی‌همتا رواجش دادند که هم در جهان ثروتمندان شمال و هم در جهان‌های تهی‌دست شرق و جنوب، کارایی داشت. اما چنانچه او تأکید دارد، این ایده فقط (یا در بنیاد) الگویی بی‌چون‌وچرا برای گسترش اقتصادی و اجتماعی موردپسندتر نبود تا به مدد آن، دولت‌های «توسعه‌نیافته» فقیرتر، با صنعتی‌شدن و مصرف انبوه، رفته‌رفته شباهت بیشتری به دولت‌های «توسعه‌یافته» شمال پیدا کنند، بلکه بنا داشت از راه فرایندهای جهانی‌سازی نوامپریالیستی و «پسااستعماری» که گونه‌ای تقسیم بین‌المللی کار و امکانات و قدرت را بازتولید می‌کردند، سلطه بخش شمال غربی جهان را تداوم بخشد.

اما هنر جهانی یا جهانی‌شده «از کجا» می‌آید؟ شمول صداهای تازه از جایی بیرون از اروپا و آمریکای‌شمالی که مهد دنیای هنر جهانی به‌شمار می‌آیند، دشوارتر از آن است که شاید در آغاز به‌نظر برسد؛ آن هم در شرایطی که با توجه به این سناریوی ازپیش‌موجود، مناطق جنوب و شرق، صرفا با ارائه خدماتی به کشورهای شمال غربی از راه تولید مواد خام، محصولات خوراکی ویژه صادرات، تأمین نیروی کار ساده و مهاجر و صنعت گردشگری، می‌توانستند کیفیت زندگی مردمان خود را «بهبود» بخشند، حال آنکه شرکای بالادستشان فناوری‌های پیشرفته تولید می‌کردند و فرایندهای ساخت را به پایان می‌رساندند.

از اینها که بگذریم، این هنر «به کجا» باید ارائه شود؟ حال آنکه وضعیت اقتصاد جهانی که هنوز سر در پی جهانی‌شدن دارد، بی‌تردید اکنون بسیار پیچیده‌تر از آن است که در سال‌های دهه ۵۰ بود؛ به‌ویژه از نظر سربرآوردن اقتصادهای آسیایی و انتقال بخشی از تولید و مصرف محصولات بهره‌مند از فناوری‌های پیشرفته به ژاپن، کره و دیگر دولت-ملت‌های منطقه. آری! همین‌جاست آن مشکلی که با «از کجا» وجود داشت، گریبان «بیرون» را هم می‌گیرد. بازارهای بین‌المللی هنر معاصر را نهادهای غربی ایجاد کرده و در انحصار دارند؛ بنگاه‌های حراجی، نگارخانه‌های خریدوفروش هنر، موزه‌ها و به‌طورکلی آنچه به شیوه مارکسیسم آلتوسری، دستگاه «گفتمان هنر» نامیده می‌شود. پس هسته قدرت این دنیای هنر جهانی هنوز نیاز دارد که هنر از چین، کره یا ایران بیاید، تا نشانه‌هایی از تفاوت اصیل را به نمایش بگذارد که بتواند به آن مُهر بین‌المللی بزند. کتاب در قالب هفت مقاله «تاریخ هنر رادیکال-بازگشت به آینده خود؟»، «مدرنیته سرمایه‌داری، دولت-ملت و بازنمایی بصری»، «فمینیسم، هنر و تاریخ هنر»، «فاعل، هویت و ایدئولوژی بصری»، «ساختار و معنا در هنر و جامعه»، «جست‌وجو از پس قطعیت‌ها» و «جنسیت‌ها، بازنمایی‌شده» در پی تبیین مسائل مطرح‌شده است.

ریویو

اعماق تاریک یک آسیب اجتماعی

مهدی خداوردی

روسپیگری یکی از آسیب‌های اجتماعی است که تحقیق و پژوهش درباره آن همواره با معضلات و مشکلات بسیاری روبه‌رو بوده است؛ از قبح اجتماعی و عدم دسترسی به دلایل و چرایی‌های این پدیده تا نبود امکان دسترسی به آمار و ارقام واقعی در این باب به‌دلیل کمبود منابع مطالعاتی و میدانی و...، همه باعث شده روسپیگری به مانند قربانیان خود، که از هرگونه حقوق اجتماعی محروم هستند، فاقد تاریخچه و شناسنامه مشخص و مدون باشد، چنان‌که به گفته اینگهاوس (۱۹۰۹): روسپیگری گذشته‌ای طولانی، اما تاریخچه‌ای کوتاه دارد. دراین‌میان، اما سعید مدنی، به‌عنوان یکی از پژوهشگران شناخته‌شده حوزه آسیب‌های اجتماعی، ضمن پرداختن به جوانب گوناگون این پدیده اجتماعی، مانند آثار گذشته‌اش -ازجمله اعتیاد و خشونت علیه کودکان- با تألیف کتاب «بررسی آسیب‌های اجتماعی روسپیگری» به بررسی همه‌جانبه این آسیب اجتماعی پرداخته است.

او در این کتاب، در شش فصل، این موضوع را از جنبه‌های مختلف بررسی کرده است. در فصل نخست کتاب، با بررسی تعاریف گوناگون از روسپیگری و روسپی، تعریف واحدی از این مقوله به خواننده ارائه شده است که در ادامه به فهم و درک موضوع کمک بسیار شایانی می‌کند، همچنین در همین فصل، به تاریخچه این پدیده در جهان و ایران پرداخته شده است. در این کتاب با بررسی پژوهش‌های پیشین و انجام پژوهش‌های میدانی چنین نتیجه گرفته شده که روسپیگری پدیده‌ای چندوجهی است که مسائل گوناگونی، ازجمله شرایط روانی، خانوادگی، اقتصادی، اشتغال، عدالت اجتماعی و...، در بروز آن نقش بسزایی ایفا می‌کنند. ازاین‌رو در فصول بعدی به بررسی نظریه‌ها و ریشه‌های گوناگون بروز روسپیگری در جامعه پرداخته شده است. فصل دوم، به بررسی نظریه‌های گوناگون، ازجمله نظریه‌های زیست‌شناختی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی، جرم‌شناختی و فمینیستی در این باب می‌پردازد. در فصل سوم، ویژگی‌های زنان روسپی، ازجمله سن، تحصیلات، محل تولد، وضعیت دارایی و...، بررسی می‌شود. نویسنده در این فصل بیان می‌کند برخلاف سال‌های گذشته، در سالیان اخیر شاهد افزایش سطح سواد میان زنان روسپی هستیم و همچنین میزان رضایتمندی از ازدواج و ثبات خانوادگی، مؤلفه‌های تعیین‌کننده‌ای در این مورد هستند. علل و عوامل روسپیگری در فصل چهارم، بررسی می‌شوند و خواننده با مطالعه این فصل، به ابعاد گوناگون چرایی روسپیگری و پیچیدگی‌های آن پی می‌برد. فصل پنجم کتاب، به روسپیگری و ایدز اختصاص دارد و فصل ششم، به قوانین و مقررات در باب روسپیگری؛ بررسی و مقایسه رویکرد حقوقی به این پدیده اجتماعی در پیش و پس از انقلاب ایران و نیز بررسی نگاه حقوقی دیگر کشورها و جایگاه آن در قوانین بین‌الملل موضوع این فصل از کتاب است. همچنین در بخشی از این کتاب، به بیان دلایل مخالفان و موافقان روسپیگری پرداخته شده است. کتاب حاضر ضمن بیانی روشن و شفاف، خواننده را تا اعماق تاریک این پدیده اجتماعی با خود همراه می‌کند و بیان می‌دارد حل معضل روسپیگری، به‌مثابه نقض فاحش حقوق انسانی قربانیان آن، نیازمند اراده جمعی و تدوین برنامه‌ای هماهنگ در تمامی سطوح اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی است. مطالعه این کتاب نه‌تنها برای جامعه‌شناسان و پژوهشگران، بلکه برای تک‌تک شهروندان جامعه، به‌عنوان نیروهای بالقوه اراده جمعی و حامیان برنامه جامع، به‌منظور دریافتِ درکی درست از موضوع، مفید و مثمرِ ثمر خواهد بود.

بررسیِ آسیب‌های اجتماعی روسپیگری، سعید مدنی، ناشر: یادآوران

از نمایشگاه

مسلمانان عدالت را چطور می‌فهمند؟

سال‌ها پیش عبدالرحمان عالم کتابی از مجید خدوری، نویسنده مطرح جهان عرب، با عنوان «گرایش‌های سیاسی در جهان عرب» ترجمه کرد. خدوری در این کتاب با ذکر این نکته که «جامعه مدنی اسلامی آشکارا در حالت زوال قرار دارد»، در پی پاسخ به این سؤال اساسی بود: «آیا باید شیوه زندگی اسلامی تغییر یابد یا شیوه دیگری جایگزین آن شود؟». کتاب گرچه در حوزه مطالعات سیاسی به‌شمار می‌رفت، برای مخاطب عام نیز حاوی بحث‌های مهمی بود. به‌تازگی اثر دیگری از خدوری نیز با عنوان «برداشت مسلمانان از عدالت» به فارسی ترجمه شده است.

«برداشت مسلمانان از عدالت» از ساختاری اندیشه‌ای برخوردار است. برخلاف بسیاری از کتاب‌هایی که در سال‌های اخیر در مورد اسلام نوشته شده، این کتاب تحت‌تأثیر احیای «بنیادگرایی اسلامی» یا ظهور انقلاب ایران نیست. مجید خدوری در این اثر نگاه دوسویه خود را به مطالعه حقوق و سیاست به کار گرفته است. هدف اصلی این کتاب، پژوهشی در میان آثار اندیشمندان برجسته مسلمان در دوره قدیم و جدید در مورد نظریه اسلامی عدالت است. این کتاب حاصل تلاش ۳۰ سال اخیر مجید خدوری از سال ۱۹۵۵ میلادی است؛ یعنی زمانی که او کتاب شاخص خود را تحت عنوان «جنگ و صلح در حقوق اسلام» منتشر کرد.

نویسنده، تحول مفهوم عدالت را از زمان ظهور اسلام تاکنون در بستر وسیع نظم عمومی اسلام دنبال می‌کند. او با استفاده از علائق مفهومی و تجربی، بسط مفهوم عدالت را در اسلام نه‌تنها از منظر نظم زمانی بلکه بر حسب مقولات سیاسی، کلامی، فلسفی، اخلاقی، حقوقی و اجتماعی بررسی می‌کند. او در این کتاب بنا بر گفته خودش مترصد بررسی مفهومی- نظام‌مند، در برابر بررسی تاریخی-روایی عدالت در این ابعاد است. نویسنده در بخش اعظم این کتاب به بررسی مفهوم اسلامی عدالت در عصر کلاسیک برحسب این مقولات پرداخته است. تأکید بر تحول (مفهوم اسلامی عدالت در) عصر کلاسیک، فهم ما را از مفهوم مدرن عدالت عمیق‌تر می‌کند که فرایندهای تغییر و استمرار آن در تکامل مفهوم اسلامی عدالت به اختصار بررسی شده است. در اواخر کتاب، ضرورت بررسی برخی از ابعاد دیگر عدالت چون وجوه سیاسی، اجتماعی، الهی و وحیانی نیز مطرح می‌شود. خدوری با این روش به حفظ آنچه به صورت سنتی تثبیت شده، ضرورت تغییر را نیز به بحث می‌گذارد.

این کتاب به محققان غربی اسلام کمک می‌کند متوجه شوند چطور در بحث از مفهوم عدالت، اندیشمندان بزرگ اسلامی مثل کندی، فارابی، ابن‌سینا و ابن‌رشد در حوزه فلسفه و غزالی، رازی، ماوردی و نصیرالدین طوسی در حوزه اخلاق و ابوحنیفه و شافعی در حوزه فقه و حقوق، ابن‌خلدون در حوزه علوم اجتماعی و همچنین متفکرانی مثل افغانی (سیدجمال‌الدین اسدآبادی)، عبده، عبدالرزّاق سنهوری و (آیت‌الله) خمینی در دوران جدید مورد غفلت واقع شده‌اند. همچنین از منظر تطبیقی می‌توان مواردی از مصادیق مفهوم الهی عدالت در سنت یهودی-مسیحی تمدن غربی را با موارد کلاسیک تمدن اسلامی مقایسه کرد و مواردی از مصادیق این مفهوم را که ریشه در حقوق موضوعه و حقوق عرفی دارد، با نظایر آن در دنیای اسلام در دوران مدرن تطبیق داد. از طرف دیگر برای متخصصان حقوق بین‌الملل

برداشت مسلمانان از عدالت
مجید خدوری
ترجمه: مصطفی یونسی
صمد ظهیری
ناشر: دانشگاه مفید قم

نیز ممکن است از جهات مختلف این کتاب مفید باشد. آرمان‌گرایان یا خوشبین‌ها، تلاش دولت‌های مسلمان برای دنیایی‌کردن قانون و اجرای عدالت را ملهم از غرب و نشانه مهمی از بسط و پیشرفت حقوق بین‌الملل لحاظ خواهند کرد؛ این کار شامل ظهور تدریجی معیارهای مشترک عدالت با وجود تفاوت‌های فرهنگی نیز هست. از طرف دیگر، واقع‌گرایان یا بدبین‌ها با این استدلال که جست‌وجو برای کشف معیارهای جهان‌شمول حقوق و عدالت شکست خورده به اطلاعات زیادی در باب ظهور بنیادگرایی اسلامی در عصر معاصر دست خواهند یافت. این کتاب برای نظریه‌پردازان غیرتخصصی نیز مفید خواهد بود. پژوهش خدوری در مورد نظریه اسلامی عدالت، از نظر بعضی از نویسندگان گذشته که می‌گویند هنجارها و اصول طرح‌شده در مورد عدالت اسلامی ریشه‌های خارجی داشته و از فرهنگ یونان، ایران، هند و ... تأثیر پذیرفته، اجتناب می‌کند. مقولاتی چون عدالت «وحیانی»، «عقلانی» و «اجتماعی» او فی‌نفسه بر تجربه اسلامی استوار است و برای مثال نظریه‌پردازان حقوق که با مقوله‌های وسیع «حقوق طبیعی» و «حقوق موضوعه» ارتباط دارند، می‌توانند از آنها استفاده کنند. این تعابیر می‌توانند برای نظریه‌پردازان سیاسی که در مطالعه سیاست و سیاست خارجی درگیر چالش بین «ایده‌آلیسم» و «رئالیسم» یا نظریه و عمل می‌شوند نیز مفید باشد. البته رهیافت نویسنده دقیقا با دوگانگی آرمان‌گرایی- واقع‌گرایی متناسب نیست: موضع مستحکم او تحت عنوان «ایده‌آلیسم تجربی» مطرح شده است. با وجود اینکه خدوری معتقد است «عدالت، اساسا مفهومی نسبی» - بر پایه زیرساخت‌های فرهنگی و اجتماعی- است اما عدالت باید از ارزش‌های برتر نشأت بگیرد. از نظر او «تجارب تاریخی اسلام، درواقع تجارب تاریخی نوع بشر، نشان می‌دهد سیستم حقوقی که در سطح ملی و همین‌طور بین‌المللی از اصول اخلاقی جدا شود، معنایش را از دست می‌دهد».

مجید خدوری (متولد موصل عراق در سال ۱۹۰۹ - فوت ۲۰۰۷) استاد مطالعات خاورمیانه در دانشگاه جان هاپکینز در آمریکا بود. او پس از دریافت دیپلم در زادگاه خود برای ادامه تحصیل رهسپار دانشگاه آمریکایی بیروت شد. با دریافت دکترای حقوق بین‌الملل و علوم سیاسی در سال ۱۹۳۸ به عراق بازگشت و به مدت هشت سال در وزارت آموزش مشغول به کار شد. در سال ۱۹۴۶ به‌عنوان عضو هیأت عراقی در نوشتن معاهده سازمان‌ملل مشارکت داشت. پس از این تجربه، به‌عنوان استاد در دانشگاه‌های ایندیانا و شیکاگو به فعالیت پرداخت و سپس در دانشگاه جان هاپکینز موفق به تأسیس کرسی خاورمیانه شد. همچنین کرسی تدریس به‌عنوان استاد مدعو در دانشگاه‌های کلمبیا، هاروارد، ویرجینیا و جورج تاون، از دیگر فعالیت‌های زندگی علمی ایشان به‌شمار می‌آید. خدوری در سطح جهانی به‌عنوان یکی از برجسته‌ترین استادان در حوزه مطالعات اسلامی، تاریخ و سیاست جدید در خاورمیانه شناخته می‌شود. آثار پژوهشی او در حقوق و سیاست در خاورمیانه، به لحاظ عملی و نظری بوده است. او بیش از ۳۵ کتاب و صدها مقاله به انگلیسی و عربی نوشته است.

از نمایشگاه - آگه، ثالث، چشمه

ناشران چه کتاب‌هایی به نمایشگاه می‌آورند؟

نمایشگاه کتاب برای ناشران، یعنی دوی سرعت؛ رساندن هرچه‌سریع‌تر کتاب‌ها به فروشگاه بزرگ کتاب ایران. طبیعی است در این هیاهو کتاب‌هایی دیرتر برسند و کتاب‌هایی زودتر، ناشرانی دست‌شان پُرتر باشد و ناشرانی دست‌خالی‌تر. برخی کتاب‌ها، حتی در روزهای آخر، از چاپخانه یک‌راست به نمایشگاه می‌روند و مجالی برای بازبینی نهایی نمی‌یابند. در این اوضاع و احوال به‌دست‌دادن کلیتی از کتاب‌های مهم حوزه اندیشه و تاریخ در نمایشگاه امسال کار دشواری است. بااین‌حال در اینجا نگاهی می‌اندازیم بر برخی عناوین تازه‌منتشرشده چند ناشر فعال در زمینه فلسفه، علوم انسانی و علوم اجتماعی.

بنیادهای اندیشه سیاسی مدرن

یکی از عرصه‌های مطالعات سیاسی، اندیشه‌شناسی سیاسی است. امروزه، روش منطق بازسازی‌شده اسپریگنز، روش پنهان‌نگاری اشتراوس، روش‌های مختلف هرمنوتیکی، تحلیل گفتمان و بسیاری دیگر، قابلیت‌ها و ظرفیت‌های جدیدی را پیش‌روی محققان علوم سیاسی قرار داده است. یکی از این روش‌ها که در جامعه علمی ما هنوز نسبتا ناشناخته است، روش‌شناسی کوئنتین اسکینر است. هرچند روش‌شناسی اسکینر قابلیت کاربرد در کلیت عرصه سیاسی را دارد، اما به‌نظر می‌رسد در عرصه اندیشه‌شناسی کاربرد بیشتری دارد. در توصیفی کلان می‌توان روش اسکینر را ترکیبی از گرایش‌های متن‌محور و زمینه‌محور در نظریه‌های هرمنوتیک دانست. الگوی اسکینر، به‌ویژه در بررسی اندیشه‌ها و آرای اندیشمندان برجسته، بسیار کارایی دارد. او خود این روش جدید را در مورد ماکیاولی به‌کار برده است و توانسته به‌خوبی تغییر جریان تفکر سیاسی در غرب و شکل‌گیری اندیشه سیاسی مدرن را ردیابی کند. اسکینر با آغاز کار خود با مکتب تاریخی یا تفهمی، که در نیمه نخست قرن حاضر، کالینگوود در انگلستان نماینده برجسته آن بود، توانسته است با بهره‌گیری از علاقه فلسفی تجدیدشده به تفسیر در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ (میلادی)، بر ناکارآمدی‌هایی که او در فرایندهای تحلیلی جاری در مطالعه تاریخ سیاست می‌دید، فائق آید. بنیادهای اندیشه سیاسی مدرن کوئنتین اسکینر را انتشارات آگاه در دو جلد (جلد یکم رنسانس و جلد دوم عصر دین‌پیرایی) با ترجمه کاظم فیروزمند منتشر کرده است.

علم در جامعه (مقدمه‌ای بر مطالعات علم اجتماعی)

جامعه علمی شبکه گسترده‌ای از دانشمندان در تعامل با یکدیگر است. این جامعه شامل شماری «زیر-جامعه» است که هرکدام در زمینه علمی خود در نهادهای مختلف، به‌صورت میان‌رشته‌ای و میان‌سازمانی کار می‌کنند. عینیت در روش علمی با حفظ کیفیت متدولوژیِ تحقیق و تفسیر نتایج حاصل می‌شود. این متدولوژی و نظریات جدید در زمینه داوری‌های علمی، ازجمله مباحثی‌اند که در کتاب «علم در جامعه» به قلم ماسیمیانو بوکی و با ترجمه مصطفی تقوی و علی برزگر از سوی نشر آگاه منتشر شده است.

تکوین جهان مدرن

دولت مدرن پدیده‌ای برخاسته از تمدن غرب است که ابتدا در اروپای غربی شکل گرفت و با سرعت به سایر نقاط جهان گسترش یافت. تکوین دولت مدرن در کشورهایی مانند آمریکا، کانادا و استرالیا با موفقیت انجام گرفت. آموزه‌های گنوسی بر تکوین جهان مدرن اشاره می‌کند و در میان آنها، به یأس ناشی از سرخوردگی از یافتن معنا و نظم اخلاقی در دنیا بیشتر توجه نشان می‌دهد. سهم مسیحیت در تکوین گنوستیسیسم، سکولار و شخصی‌کردن خدایان یونانی و ازبین‌بردن هیبت آنها بود که در تلاقی با هویت ازدست‌رفته دولت‌شهری یونانی در دوره هلنی، هرگونه تعلق‌خاطری نسبت‌به کلیسا، سزار یا هر امر اجتماعی-دنیوی دیگری را نزد معتقدان به این فرقه از میان برد. ماحصل این وضعیت، نوعی بدبینی، بی‌ایمانی و تسلیم بود که تنها راه تغییر وضعیت را در انقلاب‌هایی می‌دید که نیروی محرک آن نخبگان بشری بودند، نه پیامبران الهی. «تکوین جهان مدرن» اثر مری اونز را انتشارات آگاه با ترجمه محمد نبوی منتشر کرده است.

نظریه‌های روز جامعه‌شناسی (از ایزنشتات تا پسامدرن‌ها)

نظریه‌های جامعه‌شناسی، چارچوب‌هایی نظری هستند که جامعه‌شناسان از آنها برای توضیح و تحلیل فعالیت‌ها، فرایندها و ساختارهای اجتماعی استفاده می‌کنند. نظریه‌های جامعه‌شناسی به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند و با الهام از روش اتخاذشده در علوم طبیعی و با هدف یافتن قوانین جامع حاکم بر اجتماع انسان‌ها ایجاد شده‌اند. نظریه‌پردازان در این رشته تلاش دارند روابط علت و معلولی حاکم بر جوامع انسانی را کشف کنند. قوانین و مدل‌های پیشنهادی باید به‌گونه‌ای بیان شده باشند که صحت آنها آزمایش‌پذیر باشد. به‌عبارت دیگر جمع‌آوری داده‌ها این نظریات را تأیید یا تکذیب کند.

مثال بسیار معروفی از این‌گونه نظریات، مقاله معروف و بسیار تأثیرگذار ماکس وبر درباره ساختارهای اداری است. این مقاله شالوده بسیاری از تحقیقات بعدی را در این زمینه بنا نهاد. در علم جامعه‌شناسی، اعیان قابل مطالعه در جامعه همان روابط یا کنش متقابل اجتماعی و فرهنگی موجود به‌صورت ساخت، نهادها، سازمان‌ها و مجموعه‌های اجتماعی است که در حالت‌های ایستایی شناختی و پویایی شناختی اجتماعی و در سطوح مختلف خرد، کلان یا جهانی، در آن بررسی می‌شود. کتاب «نظریه‌های روز جامعه‌شناسی» اثر دیرک کسلر را نشر آگه امسال با ترجمه کرامت‌الله راسخ در نمایشگاه عرضه می‌کند.

البته نشر آگاه کتاب‌های دیگری نیز در نمایشگاه عرضه می‌کند که امسال تجدید چاپ شده‌اند و برخی از آنها سال‌هاست نایاب بوده‌اند: «شاخه زرین» (پژوهشی در جادو و دین) اثر جیمز جرج فریزر با ترجمه کاظم فیروزمند، «فلسفه علوم اجتماعی» تد بنتون و یان کرایب با ترجمه شهناز مسمی‌پرست و محمود متحد، «پسامدرنیسم در بوته نقد» ویرایش خسرو پارسا و «درآمدی تاریخی بر نظریه اجتماعی» اثر الکس کالینیکوس با ترجمه اکبر معصوم‌بیگی.

فاشیسم و کاپیتالیسم

نشر ثالث امسال چند عنوان کتاب جدید روانه نمایشگاه کرده است که در اینجا به دو عنوان آن اشاره می‌کنیم: اولی «فرهنگ و هویت (تاریخ، نظریه و کاربرد انسان‌شناسی روان‌شناختی)» اثر چارلز لیندوم که به قلم محسن ثلاثی به فارسی برگردانده شده است. دومی «فاشیسم و کاپیتالیسم» که با گزینش و ویرایش ولفگانگ آبندرت و ترجمه مهدی تدینی منتشر شده است. «فاشیسم و کاپیتالیسم» کتابی است درباره نظریه‌هایی که به خاستگاه‌ها و کارکرد اجتماعی فاشیسم می‌پردازند.

در وضعیتی که آتش جنگ جهانی به‌تازگی خاموش شده و اقدامات انقلابی کارگران به اوج رسیده بود، جنبش‌های فاشیستی، فرقه‌های کوچکی در زمره راست‌های افراطی ملی‌گرا بودند و برخی از کشورهای اروپایی، همچون بریتانیا، در همان ابعاد نیز باقی ماندند. در مسیر تدوین نظریه‌ای که بتواند خاستگاه، ماهیت و کارکرد جنبش‌های فاشیستی قرن بیستم را توضیح دهد، به مشکلات عدیده‌ای برخورد می‌کنیم. طرح چنین نظریه‌ای بسیار دشوار است؛ نظریه‌ای که تمام موارد زیر را درباره فاشیسم دربر بگیرد و عوامل آن را جزءبه‌جزء ارزیابی کند: بین‌المللی‌بودن فاشیسم و ویژگی‌های آن هنگامی که سلطه‌اش را در گستره ملی بسط می‌دهد، دلایل شکل‌گیری و اوج‌گیری این جنبش‌ها، کمابیش، در تمام کشورهای اروپایی، عوامل پیروزی‌ها و شکست‌های آن، سازمان و سلطه همگانی فاشیسم، شاکله و دگرگونی کارکردهای ایدئولوژی فاشیستی، از مباحثی است که در این کتاب بررسی می‌شود. این مجموعه دربرگیرنده قطعاتی از متفکرانی همچون هربرت مارکوزه، آگوست تالهایمر، رزنبرگ و ناسکا است.

دو اثر از دو متفکر آلمانی

نشر چشمه اقدام به انتشار مجموعه‌ای با عنوان «تردید» کرده است و دو جلد از آن را در نمایشگاه عرضه می‌کند: «مسئله تقصیر»، نوشته کارل یاسپرس و «درآمدی بر اندیشه هانس بلومنبرگ»، نوشته فرانتس یوزف وتس، هر دو با ترجمه فریده فرنودفر و امیر نصری.

کارل یاسپرس کتاب «مسئله تقصیر» را در سال ۱۹۴۶ به چاپ رساند، درست زمانی که پرده از کل جنایات رژیم نازی برداشته شد. تمام تلاش وی در این کتاب معطوف به آن است که هم‌وطنانش را به پذیرش مسئولیت و تقصیر درقبال فجایع به‌وقوع‌پیوسته، کشف ریشه‌های آن و درنهایت پالایش دعوت کند. پس از جنگ جهانی دوم منازعات متعددی در آلمان بر سر مسئله تقصیر شکل گرفت. کارل یاسپرس یکی از اندیشمندانی بود که به این مسئله پرداخت. به عقیده او اگر آلمان و آلمانی‌ها بخواهند در تاریخ بر جای بمانند، نخستین گام برای رسیدن به این هدف پذیرش و قبول تقصیر از سوی تک‌تک آنهاست. بر پایه همین اندیشه است که یاسپرس مسئله تقصیر را ذیل درس‌گفتاری در باب وضعیت فکری آلمان مطرح می‌کند.

کتاب دیگر این مجموعه با عنوان «درآمدی بر اندیشه هانس بلومنبرگ»، نخستین اثری است که درباره این متفکر آلمانی به فارسی منتشر می‌شود. با وجود کوشش آلمانی‌ها و انگلیسی‌زبانان برای معرفی اندیشه‌های بلومنبرگ، متأسفانه این اندیشمند چندان مورد عنایت دوستداران فلسفه در ایران قرار نگرفته است، چنان‌که تاکنون هیچ اثری از او یا در باب او به فارسی انتشار نیافته و تنها اشاراتی گذرا به کتاب «مشروعیت عصر جدید» و مباحث او در باب سنت و مدرنیته شده است و سایر آثار و آرای وی در حاشیه مانده‌اند؛ این درحالی است که جای خالی ژرف‌نگری‌های او در فضای فکری ایران، عمیقا محسوس است. فرانتس یوزف‌وتس، نویسنده کتاب حاضر، کوشیده است نمایی کلی از مهم‌ترین جنبه‌های فکری هانس بلومنبرگ، فیلسوف ژرف‌اندیش و دشوارنویس آلمانی، به‌دست دهد.